

Поступово ставлення державних органів до політичних партій ставало все більш жорстким. Міністр внутрішніх справ, виступаючи перед представниками засобів масової інформації, поділив опозиційний соціалістичний табір на два крила: еволюційне та революційне. Революційні партії підлягали повній ліквідації, в той час як партії еволюційного характеру мали право на легальну діяльність. Службовцям державної варті було досить важко вловити різницю між цими двома напрямками, і репресій зазнавали члени всіх партій соціалістичної орієнтації.

Поступово порушення прав людини набували масового характеру, що згодом стало однією з причин падіння політичної системи гетьманату.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- 1.ЦДАВО.- Ф. 1184.- оп.1.- спр.13.- арк.24.; 2. Там само.- арк.14.; 3.Там само.- арк.5.; 4.ЦДАВО.- Ф. 1184.- оп.1.- спр.3.- арк.11-15.; 5.Рафес М.Г. Накануне падения гетьманщины.- К., 1919.- С.9.; 6.ЦДАВО.- Ф. 2988.- оп.1.- спр.10.- арк.4.; 7.ЦДАВО.- Ф. 1184.- оп.7.- спр.17.- арк.17.; 8.ЦДАВО.- Ф. 3325.- оп.2.- спр.16.- арк.25.; 9.Відродження. Загальноукраїнська газета.-1918.- №35.- 11 травня.; 10.Історія України: Нове бачення. У 2-х т./Під ред. В.А.Смоля. -К.:Україна, 1995.- т.2.- С.36.; 11.ЦДАВО.- Ф. 1794.- оп.1.- спр.18.- арк.26.; 12.Липинський В. Листи до братів-хліборобів.- Відень, 1922.- С.171.; 13.Полонська-Василенко Н. Історія України. В 2-х т. К.:Либідь, 1992.-т.2.- С.494.; 14.ЦДАВО.- Ф. 2586.- оп.1.- спр.3.- арк.3.; 15.Там само.- арк.1.; 16.Там само.- арк.4.

М.М.Кравець

НАСТУП СОЮЗНИКІВ НА ЗАХІДНОМУ ФРОНТІ ВОСЕНИ 1918 Р. У МЕМУАРАХ МАРШАЛА Ф.ФОША

Перша світова війна належала до найбільш кривавих воєн, які знала історія людства.

Станом на 11 листопада 1918 р. армія союзників налічувала 6477600 чоловік, а німецька - 3527000 чоловік.

Очевидною була перевага союзників і в техніці. Вони мали 6800 літаків, 2000 танків, 178000 автомобілів, а німці - відповідно 1700, 45, 40000.

Проте союзники тільки в 1918 р. втратили майже 2000000 солдатів і офіцерів, а німці - лише 1600000.

Про першу світову війну написано багато праць. Значним є внесок у її висвітлення мемуаристів. Обмежимося розглядом спогадів Фердинанда Фоша про Західний фронт, який відіграв важливу роль. Тут відбувалися великі бойові операції.

Фош - видатний французький полководець, маршал. В роки війни командував корпусом, армією та групою армій, став начальником Генерального штабу Франції та головнокомандувачем збройних сил Антанти.

До найбільш ґрунтовно висвітлених належить Сен-Мієльська операція 12-15 вересня 1918 р./В ній проти німецьких частин діяли, крім американських військ, частково і французи. Йшлося про ліквідацію виступу німецького фронту в районі міста Сен-Мієль, що існував ще з вересня 1914 р.

Як стверджує Фош, в артилерійській підготовці брало участь майже 3 тис. гармат. Головна атака була проведена з такою силою і рішучістю, що німцям довелося відступати. Успішною була також допоміжна атака. В полон узято 13250

чоловік, захоплено 460 гармат.² Для завершення успіху американці 13-15 вересня розташувалися перед новими позиціями, зайнятими противником.³

Загальний наступ Антанти розпочався 26 вересня 1918 р. Фронт тоді проходив по лінії Верден – Реймс – Аррас – Іпр. Союзники зосередили 202 піхотних дивізій проти 187 послаблених німецьких.

Наступ приніс успіх уже 26 вересня. Союзні війська просунулися вперед на 3-4 км. Проте в наступні два дні опір німців посилювався. Лише 29 вересня французька 4 армія зуміла захопити лінію оборони противника /Пі, Сом-Пі і Монтуа/.⁴ Проте американські частини не мали успіху.⁵ 30 вересня французька 5 армія несподівано атакувала позиції німців між річками Вель і Еною і відкинула їх. Наступного дня вона продовжувала наступ і домоглася ще більшого успіху. Взято в полон 2500 чоловік. У той же час французька 4 армія за допомогою американської 2 дивізії захопила сильні німецькі позиції на висотах на південь від Орфея, оволоділа такими міцними опорними пунктами, як Нотр-Дам-де-Шан і Блан-Мон, узяла в полон понад 18000 чоловік, захопила 200 гармат.⁶ 4 вересня американська 1 армія відновила наступ. Вона досягла Апремона, Екзермона й Жена. 3 8 по 10 жовтня французький 17 корпус, підтримуваний 33 і 39 американськими дивізіями, почав операції на правому березі Мааса й після впертих боїв зупинився на лінії Сіврі-Сюр-Мез, Бомон.⁷

Докладний опис у мемуарах наступу американців і французів 8 жовтня. Звільнено Аргонну, досягнуто північних берегів річки Арн та висот Монтуа, форсовано річку Елет, досягнуто висот навколо Серни-ан-Лануа й Жюмьні.⁸

Фош констатував відступ німецьких частин 11-13 жовтня на всьому фронті між Еною в районі Вузье і Уазою в районі Ля-Фер на сильно укріплену позицію на лінії Ля-Фер, Креси-сюр-Серр, Сисон, Шато-Порсьєн і в долині Ени нижче Гранпре. Але вже 15 жовтня французько-американські армії підійшли впритул до цієї позиції і стали готуватися до атаки.⁹

Окрему частину мемуарів становить висвітлення франко-британського наступу проти фронту Камбре та Сен-Кантен.

Британські 1 і 3 армії рушали вперед у напрямку на Камбре 27 вересня. Їм пощастило оволодіти опорними пунктами Маркіон, Бурлон, Флескер. При цьому понад 8 тис. чоловік захоплено в полон. 28 і 29 вересня вся ділянка позиції Гінденбурга у смузі наступу опинилася в руках британських військ.¹⁰

Британська 4 армія 29 вересня атакувала позицію Гінденбурга між Вандюїлем і Ольноном та перейшла Сен-Кантенський канал між Балікуром і Лякуром. Праворуч від неї французька 1 армія атакувала і здобула опорний пункт Серизи.¹¹

В мемуарах наведений цінний фактичний матеріал про наступ англійських 3 і 4 армій 8 жовтня між Камбре й Сексаром. У результаті цього наступу була захоплена позиція Худінга.¹²

Німецькі війська під натиском союзників відступали на широкому фронті, між річками Сансе й Уазою. 12 жовтня авангарди союзників вийшли на берег річки Сель між Аспром і ле-Като та на північний берег Уази вище Берно.¹³

Підсумовуючи, мемуарист зазначив, що союзні війська на своєму лівому фланзі підійшли впритул до третьої тилової позиції противника на лінії Бушен, Ля-Капель, Ля-Като, Ірсон, Мезьєр, а на правому - до ділянки позиції Хундінга на західному березі Уази.¹⁴

Фландрською групою армій командували бельгійський король Альберт і французький генерал Дегут. До складу цієї групи входили бельгійські, британські і французькі війська. Її наступ почався 28 вересня. Повністю захоплено першу німецьку позицію, другу – частково. 29-30 вересня наступ тривав. Узято майже 10000 полонених і 200 гармат. Докладно описані труднощі наступу.¹⁵

Фош проаналізував проблеми чисельності армій, військової промисловості та шляхів сполучення.

З 1 липня по 15 вересня 1918 р. французька армія втратила 7000 офіцерів і близько 272000 рядових. На початку жовтня в більшості французьких дивізій некомплект становив від 1000 до 2500 чоловік у кожній. Британська армія втратила з 1 липня по 15 вересня 7700 офіцерів і 166000 рядових. Як і французька, не могла поповнювати некомплект. Американська армія мала некомплект, який 10 жовтня 1918 р. становив 90000 чоловік на 30 дивізій, що діяли на фронті.¹⁶

Не вистачало снарядів. Лише в жовтні 1918 р. ця проблема була розв'язана: США стали присилати до Франції готові снаряди.¹⁷ Питаннями військової промисловості займався сам Фош як головнокомандувач.

Під час воєнних дій велика увага приділялася шляхам сполучення, без яких не можна було розраховувати на успіх. Так, французька армія виділила для обслуговування залізниць 100000 чоловік.

У мемуарах висвітлений загальний наступ союзних армій з 15 жовтня по 11 листопада 1918 р.

15 жовтня французько-американські армії підійшли впритул до сильно укріпленої німецької позиції, що проходила приблизно по лінії Ля-Фер, Креси-сюр-Серр, Сисон, Шато-Порсьєн, Бузьє, Гранпре.¹⁹

Британські війська вийшли в цей день на фронт Васиньї, Ле-Като, Солем, Дюе.²⁰

Фландрська група, посилена американськими дивізіями, 16 жовтня зайняла Туру, Ліхтервельде, Ардуа, Ізегем. Німецькі війська залишили бельгійське узбережжя. Розгортаючи наступ, фландрська група дійшла до голландського кордону.²¹

17 жовтня британські війська оволоділи Ле-Като, 18-19 жовтня – Васиньї, ліс Андіньї, а 20 жовтня – Солем.²²

Усюди німці зазнавали невдач, відступали і здавалися в полон. З 1 по 5 листопада американська і французька армії безперервними атаками на широкому фронті успішно розгортали наступ і 5 листопада вийшли приблизно на лінію Ле-Шен, Бомон, Стене.²³ 8 листопада франко-бельгійські війська фландрської групи армій оволоділи переправами через Шельду між Екке й Оденардом, що посилювало загальний відступ противника, який відходив на всьому фронті від голландського кордону до підніжжя Маасських висот.²⁴

11 листопада припинилася стрільба на всьому фронті. Через декілька днів союзні армії рушили вперед, щоб дійти до Рейну й зайняти Рейнську область.²⁵

Фош розповів про участь у бойових операціях фельдмаршала Хейга, генералів Петена, Першинга та інших. Він намагався бути в їх оцінці об'єктивним.

Загалом мемуари Фоша, не зважаючи на окремі суб'єктивні твердження, наприклад, применшення великої армії США у веденні війни, є цінним джерелом до вивчення історії першої світової війни.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Фош Ф. Воспоминания / война 1914-1918 гг. / Перевод с французского.-М., 1939.-432 с.; 2. Там само.-С.358; 3. Там само; 4. Там само.-С.366; 5. Там само.-С.367; 6. Там само; 7. Там само.-С.368; 8. Там само.-С.369; 9. Там само; 10. Там само; 11. Там само; 12. Там само.-С.370-371; 13. Там само.-С.371; 14. Там само; 15. Там само.-С.372-73; 16. Там само.-С.374-376; 17. Там само.-С.377; 18. Там само.-С.378; 19. Там само.-С.380; 20. Там само; 21. Там само.-С.380-381; 22. Там само.-С.381-382; 23. Там само.-С.397; 24. Там само.-С.398-399; 25. Там само.-С.425;

О.А.Коляструк

УКРАЇНІЗАЦІЯ ПРЕСИ УСРР / ПЕРША ПОЛОВИНА 20-х рр. ХХ ст./

На початку 20-х рр., оформивши Союз РСР де-юре, радянська влада почувала себе непевною в національних окраїнах. Економічне невдоволення поступово додалось розпочатою новою економічною політикою, тому подальша централізаторська політика уніфікації національно-культурного життя теж потребувала змін. Ігнорування національного питання під час громадянської війни було забезпечене військовою перевагою більшовиків, в мирний час багнетом втримати національну стихію було неможливо, тому на XII з'їзді РКП/б/ в квітні 1923 р. було ухвалено нову національну політику, відому як "коренізація" /для всіх союзних республік/, або "українізація" /зокрема для УСРР/.

Зміна курсу національної політики більшовиків була вимушеною, небажаною для ортодоксальних комуністів, вона була лише тактичною, тимчасовою поступкою. Зокрема секретар ЦК КП/б/У М.М.Попов визнавав відверто: "Українізація ніколи не була і не є для нас метою, вона є засобом встановити щільний контакт з українськими масами.... Практичне значення українізації - це втягнути широкі маси української людності в орбіту комуністичних впливів".¹ Д.Д.Троцький на УІІ Всеукраїнській партконференції хоч і підкреслював, що "національна справа не є більшовицькою метою",² але попереджав, що вона є "таким фактом, неухважність до якого може змусити більшовицьку програму побудови комунізму "перекинутись догори ногами".³

Офіційна українізація охоплювала всі складові партійно-державної системи, в тому числі і пресу. Періодична преса розглядалась більшовиками як дійовий ідеологічний інструмент, "колективний агітатор, пропагандист та організатор", за класичним визначенням В.І.Леніна, як "приводний пас" у взаєминах партії з масами.

Українізація преси була складовим процесом загальної політики коренізації більшовизму в Україні та радянізації під його впливом українського суспільства. Під українізацією преси, на нашу думку, слід розуміти такі складові: 1/ створення та закріплення таких друкованих органів партії та влади, що сприяли зміцненню радянської влади та ідеології більшовизму в Україні; 2/ надання цим органам україномовного статусу при повному ідеологічному контролі з боку ВКП/б/; 3/ формування преси національних меншин, що проживали на Україні; 4/ структурування мережі партійно-радянської періодики відповідно до класових принципів при запереченні загальнонаціональних пріоритетів українського народу /національна за формою, соціалістична /пролетарська/ за змістом, інтернаціональна /російськофільська/ за духом/.